

Robert POKLEK*

SŁUŻBA WIĘZIENNA W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

STRESZCZENIE

Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, a jej paramilitarny charakter nadaje jej własną, choć zbliżoną do wojskowej strukturę organizacyjną. Sposób realizacji zadań sprawia, że więziennictwo należy do grup dyspozycyjnych społeczeństwa i stanowi ważne ogniwo w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Opracowanie ma na celu przybliżenie zakresu działania Służby Więziennej oraz ukazanie jej funkcji w systemie bezpieczeństwa narodowego. W artykule dokonano szczegółowej charakterystyki formacji oraz analizy strukturalno-funkcjonalnej Służby Więziennej pod kątem jej misji, polityki, celów i sposobów działania oraz metod i technik wykorzystywanych w zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli i jednostek penitencjarnych.

Kluczowe słowa: bezpieczeństwo, zagrożenia, securitologia, służba więzienna, system bezpieczeństwa, grupa dyspozycyjna

PRISON SERVICE OF STATE SECURITY SYSTEM

ABSTRACT

The Prison Service is a uniformed and armed formations subordinate to the Minister of Justice apolitical, and its paramilitary character is her own, but similar to the military organizational structure. The realization of the tasks makes the prison is a disposable society groups and is an important link in the internal security of the state. The study aims to explain the scope of the Prison Service, and to show its function in the system of national security. The paper presents a detailed characterization of formation and structural-functional analysis of the Prison Service in terms of its mission, policies, goals and ways of doing and the methods and techniques used to ensure the safety of citizens and prison institutions.

Key words: security, danger, securitology, prison service, security system, group of dispositional

ТЮРЕМНАЯ СЛУЖБА В СИСТЕМЕ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

РЕЗЮМЕ

Тюремная служба как обмундированное и вооруженное аполитическое образование подлежит Министерству Юстиции и имеет военизированный характер который даёт тюремной службе собственную приближённую

* dr Robert POKLEK, major Służby Więziennej, starszy wykładowca Zakładu Szkolenia Penitencjarnego w Centralnym Ośrodku Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu, członek Europejskiego Stowarzyszenia Nauk o Bezpieczeństwie EUROPEAN ASSOCIATION for SECURITY. e-mail: poklek@interia.pl

к военной организационную структуру. Образ реализации задачей показывает, что тюремная служба принадлежит к диспозиционной группам общества и является важным звеном во внутренней системе безопасности государства. Цель разработки показать деятельность тюремной службы и показать функцию тюремной службы в национальной системе безопасности. В статье сделана подробная характеристика формации и структурно- функциональный анализ касающийся миссии, политики и способов действия, метод и техник, которые используются как гарантия безопасности граждан и пенитенциарных единиц.

Ключевые слова: безопасность, угрозы, секьюритология, тюремная служба, система безопасности, диспозиционной группа

Wprowadzenie

W naukach wojskowych bezpieczeństwo było utożsamiane z ochroną przed zagrożeniami militarnymi i groźbą wojny, zatem rozpatrywanie zagrożeń oraz przeciwdziałanie im miało zazwyczaj charakter wojskowy i polityczny (koalicje, konflikty zbrojne, wojna konwencjonalna lub jądrowa itp.).

Aktualnie bezpieczeństwo obejmuje również poza wojenne aspekty (zagrożenia ekologiczno-przyrodnicze, społeczne, czy techniczno-cywilizacyjne), dlatego w systemie wiedzy pojawiło się zapotrzebowanie na pogłębioną analizę pojęcia bezpieczeństwa na styku nauk technicznych, społecznych i przyrodniczych¹⁶⁰. Powstała zatem nowa gałąź wiedzy – securitologia, inaczej - nauka o bezpieczeństwie¹⁶¹, która od 2011 roku stała się odrębną dyscypliną naukową w dziedzinie nauk społecznych¹⁶².

Istotne dla securitologii pojęcie bezpieczeństwa oznacza zdolność do kreatywnej aktywności podmiotu i obiektywny stan polegający na braku zagrożenia, odczuwany subiektywnie przez jednostki (obywateli), małe grupy społeczne (społeczność lokalna) oraz wielkie zbiorowości (społeczeństwo, naród, ludzkość)¹⁶³. Atrybutami tego pojęcia są podmiot (jednostka lub grupa odbierająca i reagująca na bodźce, doznająca skutków zagrożeń), stan (sytuacja oznaczająca poziom bezpieczeństwa, czyli przewaga braku obiektywnych zagrożeń nad prawdopodobieństwem ich wystąpienia) oraz subiektywne odczucie (świadomość podmiotu co do występowania zagrożenia i możliwości jego zminimalizowania)¹⁶⁴.

Bezpieczeństwo jest funkcją mnogich czynników, a każdy z nich może być poddany osobnej i szczegółowej analizie. Ze względu na klasy zagrożenia można zatem wyróżnić różne typy bezpieczeństwa:

¹⁶⁰ L. Hofreiter, *Bezpečnostná veda na počiatku milénia*, [w:] *Bezpečnosť a bezpečnostná veda*, (red.) L. Hofreiter, Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján 2009, s. 13-17.

¹⁶¹ L.F. Korzeniowski, *Securitologia. Nauka o bezpieczeństwie człowieka i organizacji społecznych*, Kraków 2008, s. 32-33.

¹⁶² Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych [Dz.U. 2011, nr 179, poz. 1065].

¹⁶³ L. Korzeniowski, *Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem*. Wydawnictwo PSB, Kraków 2000, s. 437-444; L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2012, s. 76.

¹⁶⁴ L.F. Korzeniowski, *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2012, s. 76-99.

bezpieczeństwo obiektywne i/albo subiektywne;
wewnętrzne i/albo zewnętrzne;
indywidualne i/albo grupowe;
abstrakcyjne i/albo konkretne;
potencjalne i/albo aktywne;
statyczne i/albo dynamiczne¹⁶⁵.

Analizując Służbę Więzienną (SW) w kontekście nauk o bezpieczeństwie trzeba zwrócić uwagę, że w wymiarze instytucjonalnym jest ona przedmiotem – instrumentem – umożliwiającym minimalizowanie obiektywnych i potencjalnych zagrożeń społecznych wewnątrz państwa, jakie wiążą się z przestępczością w ogóle (ujęcie abstrakcyjne) lub różnymi kategoriami przestępców (ujęcie konkretne), których skuteczne izolowanie od reszty społeczeństwa przyczynia się do subiektywnego poczucia bezpieczeństwa obywateli (podmiotów bezpieczeństwa). Jednocześnie personel więzienny oraz osadzeni więźniowie stają się podmiotem bezpieczeństwa, który ze względu na dynamicznie zmieniające się poczucie stanu zagrożenia ze strony osadzonych tam przestępców, wymaga aktywnego przeciwdziałania czynnikiem zagrażającym (agresji względem funkcjonariuszy, przemocy wobec współosadzonych, korupcji personelu itp.).

System bezpieczeństwa to skoordynowany wewnętrznie zbiór elementów organizacyjnych, ludzkich i materiałowych, ukierunkowanych na przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom państwa¹⁶⁶. Nadrzednym celem tego systemu jest zapewnienie korzystnych i sprzyjających warunków realizacji interesów państwa przez eliminację zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń, redukcję ryzyka, odpowiednie szacowanie podejmowanych wyzwań i umiejętne wykorzystywanie pojawiających się szans. Realizacja tego celu odbywa się w różnych dziedzinach życia, w ramach działań wewnętrznych państwa oraz jego relacjach z otoczeniem zewnętrznym. Ponadto realizacja założonych celów jest możliwa poprzez zwiększenie efektywności działania administracji publicznej, podnoszenie profesjonalizmu funkcjonariuszy i pracowników administracji realizujących zadania administracji w sferze bezpieczeństwa, upowszechnianie wiedzy o zagrożeniach¹⁶⁷.

Ze względu na źródła zagrożeń bezpieczeństwa obywateli można stwierdzić, że mają one dwójakiego rodzaju pochodzenie – wynikają z czynników zewnętrznych lub usytuowanych wewnątrz państwa, stąd działania mające na celu ich likwidację mogą być skierowane na zewnątrz lub do wewnątrz. Zasadne jest więc wyodrębnienie tych dwóch aspektów bezpieczeństwa: zewnętrznego i wewnętrznego. Bezpieczeństwo wewnętrzne oznacza stabilność i harmonijność danego organizmu bądź systemu,

¹⁶⁵ L.F. Korzeniowski, *Sekuritologia: nová veda o bezpečnosti človeka a spoločenských organizáci*, [w:] *Bezpečnosť a bezpečnostná veda*, (red.) L. Hofreiter, Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján 2009, s. 40-41.

¹⁶⁶ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Wydawnictwo Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2002, s. 139.

¹⁶⁷ A. Szymaniuk, *Organizacja i funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 16-19.

dlatego bezpieczeństwo wewnętrzne państwa będzie obejmowało stabilny i harmonijny stan rodznego rodzaju okoliczności zachodzących we wszelkich dziedzinach aktywności, umożliwiając rozwój i zabezpieczenie wartości i interesów państwa przed negatywnymi czynnikami wewnątrzpaństwowymi¹⁶⁸. Bezpieczeństwo wewnętrzne jest domeną polityki wewnętrznej państwa w zakresie utrzymania zdolności do reagowania w przypadku wystąpienia zagrożeń bezpieczeństwa publicznego oraz powszechnego. Wiąże się z ochroną porządku prawnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku, przed bezprawnymi działaniami oraz skutkami klęsk żywiołowych, katastrof naturalnych i awarii technicznych. Wymaga to tworzenia spójnych przepisów prawnych, kształtowania postaw społecznych, doskonalenie działalności wszystkich podmiotów państwowych i społecznych, których aktywność związana jest z bezpieczeństwem wewnętrznym państwa¹⁶⁹.

Opracowanie ma na celu przedstawienie jednego z ogniw systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa – Służby Więziennej, jako paramilitarnej grupy dyspozycyjnej społeczeństwa. W artykule dokonano charakterystyki formacji, jej zadań, uprawnień i zasad współdziałania z innymi organami państwa i służbami. W opracowaniu zaprezentowano model funkcjonowania Służby Więziennej w zakresie bezpieczeństwa dokonany oparciu o analizę strukturalno-funkcjonalną.

Charakterystyka Służby Więziennej

W myśl ustawy o służbie więziennej *Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną*¹⁷⁰. Jednostkami organizacyjnymi SW są: Centralny Zarząd Służby Więziennej, Okręgowe Inspektoraty Służby Więziennej, zakłady karne i areszty śledcze, a także ośrodki szkoleniowe¹⁷¹. Jest to więc znany trójszczeblowy model organizacyjny (Centralny Zarząd SW – Okręgowy Inspektorat SW – Zakład Karny/Areszt Śledczy) uzupełniony o ośrodki szkoleniowe¹⁷². Paramilitarny charakter Służby Więziennej nadaje jej formalną, zbliżoną do wojskowej strukturę organizacyjną¹⁷³. Sposób realizacji zadań jest ściśle określony przez przepisy i instrukcje odnoszące się do poszczególnych stanowisk służbowych¹⁷⁴. Podległość służbowa na wzór wojskowy skutkuje wyłączeniem Służby Więziennej spod wpływów obowiązywania kodeksu pracy, a wciąga w orbitę zależności służbowych,

¹⁶⁸ B. Szmulik, *Zagadnienia ogólne*, [w:] *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, (red.) M. Paździor, B. Szmulik, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 9-10.

¹⁶⁹ A. Szymaniuk, *op. cit.*, s. 19-20.

¹⁷⁰ Por. art. 1 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523 z późn. zm.].

¹⁷¹ M. Zoń, *Ustrój i zasady funkcjonowania służby więziennej*, [w:] *Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego 1989–2009*, Wydawnictwo CZSW, Warszawa 2009, s. 75.

¹⁷² T. Wierchowski, *Zakład karny w strukturze organizacyjnej więziennictwa – teraźniejszość i przyszłość*, [w:] *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, (red.) B. Hołyst, W. Ambroziak, P. Stępnia, Wydawnictwo CZSW, UAM, PTP, COSSW, Warszawa – Poznań – Kalisz 2001, s. 381.

¹⁷³ J. Pyrcak, *Organizacja i zadania więziennictwa w nowej ustawie o służbie więziennej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, 1996, nr 12–13.

¹⁷⁴ A. Misiuk, *op. cit.*, s. 180-185.

regulowanych pragmatykami zawodowymi na wzór policji i wojska¹⁷⁵. Zważywszy na wiele czynników, jakie wpływają na obraz współczesnych zakładów karnych i aresztów śledczych tj. duża liczba osadzonych, agresywność przestępców i wzrost przestępczości zorganizowanej itp., trudno spodziewać się radykalnego odejścia od paramilitarnego funkcjonowania Służby Więziennej¹⁷⁶.

Służba Więzienna należy do grup dyspozycyjnych (dyspozycyjno-mundurowych) – warstw społecznych wyróżnionych w socjologii ze względu na dwa kryteria: pozostawanie członków grupy w specyficznym (określonym prawem) stosunku społecznym oraz szczególnej roli, jaką spełniają one w społeczeństwie. Na warstwy dyspozycyjne składają się więc wszystkie jednostki, których źródłem egzystencji jest przynależność do zorganizowanych grup o szczególnym charakterze tj. wojska, policji, innych służb mundurowych i paramilitarnych¹⁷⁷. Zdaniem Z. Zagórskiego, członkowie grup dyspozycyjnych zdobywają swoje środki utrzymania, oddając się do dyspozycji nadrzędnym dysponentom¹⁷⁸. Dyspozycyjność według tego autora oznacza *poddanie się (...) rozkazodawstwu, hierarchii, dyscyplinie, musztrze, skoszarowaniu, umundurowaniu i znacznemu ograniczeniu życia rodzinno-osobistego, na rzecz pełnienia wewnątrzgrupowych i zewnątrzgrupowych, czyli segmentacyjnych ról społecznych*¹⁷⁹. Grupy dyspozycyjne lokowane są w sferze polityki, ponieważ przyczyną ich tworzenia przez państwo jest utrzymanie władzy państwowej, spokoju publicznego, zapobieganie i zwalczanie przestępczości itp.¹⁸⁰. Istotą służby w formacjach mundurowych, zdaniem S. Jarmoszko, jest poddanie się funkcjonariuszy władzy zwierzchniej i pozostawanie do jej dyspozycji, czyli zachowanie gotowości do podporządkowania się jej ogólnym wymaganiom i bieżącym dyspozycjom. Dyspozycyjność zawiera zatem aspekt określonej potencji do działania i niepewności¹⁸¹. Dysponenti podporządkowują sobie osoby dyspozycyjne nie tylko poprzez wydawane rozkazy, ale również przez możliwość wyegzekwowania posłuszeństwa odpowiednimi środkami prawnymi¹⁸². Współczesne procesy integrowania warstw dyspozycyjnych we wspólny system sprzyja efektywność ich działania i umożliwia utrzymywanie stanu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa

¹⁷⁵ P. Szczepaniak, *Wybrane problemy personelu więziennego w Polsce – wzorce a rzeczywistość*, [w:] *Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, (red.) W. Ambrozik, P. Stępiak, Wydawnictwo UAM, CZSW, COSSW, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004,.

¹⁷⁶ B. Stasiaczyk, *Funkcjonariusze służby więziennej – wybrane aspekty funkcjonowania w zawodzie*, [w:] *Rekrutacja do grup dyspozycyjnych – socjologiczna analiza problemu*, (red.) J. Maciejewski, M. Liberacki Wydawnictwo UW, Wrocław 2011, s. 390.

¹⁷⁷ Z. Morawski, *Prawne determinanty pozycji, roli i statusu warstw dyspozycyjnych społeczeństwa Polski na przykładzie trzech organizacji formalnych*, Wydawnictwo UW, Wrocław 2005, s. 22.

¹⁷⁸ Z. Zagórski, *Grupy dyspozycyjno-mundurowe w toku transformacji. Struktura segmentacyjna a kondycja społeczeństwa Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] *Wojsko i inne grupy dyspozycyjne, w perspektywie socjologicznej*, „Zeszyty Naukowe WSO we Wrocławiu. Poglądy i Doświadczenia”, (red.) T. Leczykiewicz, Z. Zagórski, Wrocław 2000, s. 13.

¹⁷⁹ Z. Zagórski, *Spoleczeństwo transformacyjne. Klasy i warstwy Polski postkomunistycznej*, Wydawnictwo UW, Wrocław 1997, s. 25.

¹⁸⁰ Z. Morawski, *Prawne determinanty...*, s. 22.

¹⁸¹ S. Jarmoszko, *Dyspozycyjność wojskowych – status quo czy zmiana*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, (red.) J. Maciejewski Wydawnictwo UW, Wrocław 2006, s. 35.

¹⁸² K. Baszak, *Wojskowa służba kobiet w różnych armiach świata*, [w:] *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz innych grupach dyspozycyjnych*, (red.) K. Dojwa, J. Maciejewski, Wydawnictwo UW, Wrocław 2007.

poprzez realizację zadań poszczególnych formacji na swoich odcinkach, obejmujących różne sfery życia społecznego¹⁸³.

Funkcjonariuszem SW może zostać tylko osoba niekarana, o nieposzlakowanej opinii, która posiada obywatelstwo polskie, wykształcenie co najmniej średnie, odpowiednie kwalifikacje i – co ważne – psychiczną i fizyczną zdolność do służby w formacjach uzbrojonych¹⁸⁴. Dobór kandydatów do służby odbywa się ściśle według procedur prawnych¹⁸⁵ i przeprowadzane jest przez komórkę kadrową jednostki organizacyjnej SW¹⁸⁶. Oprócz formalnych przesłanek w doborze ważne są również kwalifikacje etyczne funkcjonariusza, które są zabezpieczeniem przed nierzetelnością i nadużyciami moralnymi w procesie wykonawczym, zwłaszcza w sytuacjach ekstremalnych, w jakie niewątpliwie obfituje środowisko więzienne¹⁸⁷.

Do ustawowych zadań Służby Więziennej, oprócz zgodnego z przepisami kodeksu karnego wykonawczego wykonywania tymczasowego aresztowania oraz kar i środków skutkujących pozbawieniem wolności, należy¹⁸⁸:

1) prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych;

2) wykonywanie tymczasowego aresztowania w sposób zabezpieczający prawidłowy tok postępowania karnego o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;

3) zapewnienie osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej;

¹⁸³ J. Wolanin, *Zarys teorii bezpieczeństwa. Obywatel.. Ochrona ludności w czasie pokoju*, Warszawa 2005, s. 347; M. Stochmal, *Państwowa Straż Pożarna w systemie bezpieczeństwa narodowego. Ujęcie funkcjonalno-strukturalne*, [w:] *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania w świetle procesów integracyjnych*, (red.) J. Maciejewski, M. Bodziany, K. Dojwa, Wydawnictwo UWr, Wrocław 2010, s. 353..

¹⁸⁴ Por. A. Kaczmarek, *Etyczne i sprawnościowe kryteria przydatności zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej*, [w:] *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, (red.) B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępiak, Wydawnictwo CZSW, UAM, PTP, COSSW, Warszawa – Poznań – Kalisz 2001, s. 848; Z. Morawski, *Pozycja szeregowców w niektórych grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Uwarunkowania prawne*, [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza zawodu i jego roli w społeczeństwie*, (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Markut, A. Rusak, Wydawnictwo UWr, Wrocław 2009, s. 146.

¹⁸⁵ Por. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 września 2010 roku w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do Służby Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 186, poz. 1247] oraz Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2010 roku w sprawie określenia trybu przeprowadzania procedury określającej predyspozycje funkcjonariuszy do służby na określonych stanowiskach lub w określonych komórkach organizacyjnych w Służbie Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 143, poz. 966].

¹⁸⁶ J. Dzieńdziora, *Rozwój kariery zawodowej szeregowych służby więziennej*, [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza zawodu i jego roli w społeczeństwie*, (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Markut, A. Rusak, Wydawnictwo UWr, Wrocław 2009, s. 363-364.

¹⁸⁷ J. Rejman, *Źródła etyki zawodowej wychowawcy penitencjarnego. Wybrane propozycje*, [w:] *Autorytet i godność służb penitencjarnych a skuteczność metod resocjalizacji*, (red.) J. Switka, M. Kuć, I. Niewiadomska, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.

¹⁸⁸ Por. Ustawa o służbie więziennej art. 2. ust. 2.

- 4) humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności;
- 5) ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych;
- 6) zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa;
- 7) wykonywanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności, jeżeli mają być wykonywane w zakładach karnych i aresztach śledczych i jeżeli wynikają z realizacji orzeczenia wydanego przez właściwy organ;
- 8) współdziałanie z odpowiednimi formacjami innych państw oraz z organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych.

Odpowiedzialność zawodowa personelu więziennego skupia się więc nie tylko na zagwarantowaniu sobie, osadzonym i obywatelom państwa bezpieczeństwa, ale także na przywróceniu społeczeństwu jednostek respektujących prawo, zasady i normy w nim rządzące¹⁸⁹. Funkcjonariusze, wykonując czynności służbowe, mają prawo¹⁹⁰:

- 1) legitymowania osób ubiegających się o wstęp oraz opuszczających teren jednostek organizacyjnych oraz deponowania dokumentów tożsamości osób przebywających na terenie jednostki organizacyjnej;
- 2) legitymowania funkcjonariuszy i pracowników wchodzących i wychodzących z jednostki organizacyjnej;
- 3) żądania od osób wymienionych w pkt 1 i 2 przekazania do depozytu przedmiotów niebezpiecznych przedmiotów niedozwolonych, dokonywania kontroli osobistej tych osób i kontroli ich ubrania, obuwia oraz przeglądania zawartości bagaży, sprawdzenia pojazdów wjeżdżających oraz wyjeżdżających, a także ładunków tych pojazdów, również przy użyciu urządzeń technicznych i psów specjalnych wyszkolonych w zakresie wyszukiwania środków odurzających i substancji psychotropowych lub materiałów wybuchowych;
- 4) wzywania osób zakłócających spokój i porządek w bezpośrednim sąsiedztwie lub na terenie jednostki organizacyjnej, nawiązujących niedozwolone kontakty z osobami pozbawionymi wolności lub usiłujących bez zezwolenia funkcjonariuszy dostarczyć jakiegokolwiek przedmioty na teren jednostki organizacyjnej, do zaniechania takich zachowań;
- 5) zatrzymania, na terenie jednostki organizacyjnej, celem niezwłocznego przekazania Policji, osób, co do których istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary;
- 6) usunięcia z terenu jednostki organizacyjnej osoby, która nie stosuje się do polecenia wydanego na podstawie obowiązujących przepisów;

¹⁸⁹ H. Karaszewska, *Personel więzienny jako realizator idei resocjalizacji*, [w:] *Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, (red.) W. Ambrozik, P. Stępnia, Wydawnictwo UAM, CZSW, COSSW, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004.

¹⁹⁰ Por. Ustawa o Służbie Więziennej art. 18 oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu działań funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych [Dz.U. z 2010 r. Nr 147, poz. 984].

7) zatrzymania osób pozbawionych wolności, które:
a) dokonały ucieczki z aresztu śledczego lub zakładu karnego,
b) dokonały ucieczki w trakcie konwojowania lub zatrudnienia,
c) na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i nie powróciły do niego w wyznaczonym terminie, korzystając z zezwolenia na czasowe opuszczenie aresztu śledczego lub zakładu karnego bez konwoju funkcjonariusza;

8) żądania niezbędnej pomocy od funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej i żołnierzy Żandarmerii Wojskowej, jak również zwracania się w nagłych przypadkach do innych organów ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa państwa lub każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy w ramach obowiązujących przepisów prawa.

Ponadto funkcjonariusze mają prawo stosowania wobec osób pozbawionych wolności i innych osób środków przymusu bezpośredniego, a także jeżeli środki te są niewystarczające lub ich użycie ze względu na okoliczności danego zdarzenia nie jest możliwe, mają prawo użycia broni palnej lub psa służbowego¹⁹¹.

W ramach realizacji swoich ustawowych zadań Służba Więzienna współdziała z organami państwowymi i samorządu terytorialnego, stowarzyszeniami, fundacjami, organizacjami oraz instytucjami, których celem jest współpraca w wykonywaniu kary pozbawienia wolności, jak również z kościołami, związkami wyznaniowymi, szkołami wyższymi i placówkami naukowymi oraz osobami godnymi zaufania. Ponadto współpracuje z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych, a także ma prawo do otrzymywania informacji kryminalnych z Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji swoich zadań ustawowych. Organy administracji państwowej, samorządu terytorialnego oraz państwowe jednostki organizacyjne są obowiązane współdziałać z jednostkami organizacyjnymi Służby Więziennnej¹⁹².

W przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej lub konwoju, jeżeli bezpieczeństwo nie może być zapewnione siłami i środkami własnymi, Służba Więzienna współdziała z Policją. Zagrożenia lub naruszenie bezpieczeństwa jednostki dotyczą w szczególności przygotowywania, usiłowania lub dokonania zamachu terrorystycznego, napadu, buntu, zbiorowej ucieczki osadzonych, najścia tłumu, pożaru, katastrofy lub klęski żywiołowej. W zależności od stopnia i rodzaju zagrożenia, współdziałanie Policji może polegać na przekazaniu informacji, które mogą mieć znaczenie dla bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej lub osadzonych, zabezpieczeniu terenu jednostki lub konwoju od zewnątrz, wprowadzeniu sił Policji na teren jednostki organizacyjnej, przywróceniu porządku na terenie

¹⁹¹ Por. Ustawa o Służbie Więziennnej art. 19 i art. 20 oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 lipca 2010 r. w sprawie stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennnej [Dz.U. z 2010 r. Nr 147, poz. 983].

¹⁹² Por. Ustawa o Służbie Więziennnej art. 4 i art. 5.

jednostki lub w jej sąsiedztwie, wzmocnieniu sił Służby Więziennej, odparciu napadu, organizacji pościgu, ujęciu osób pozbawionych wolności lub ich ewakuacji¹⁹³.

Służba Więzienna jako funkcjonalny system społeczny

Służbę Więzienną można rozpatrywać jako specyficzny system społeczny, którego charakterystycznymi atrybutami, jak każdego systemu społecznego, są wspólnota celów, granice wyodrębniające system z otoczenia społecznego, kultura organizacyjna, struktura i hierarchia. Cele systemu scalają grupę i powodują wytwarzanie się więzi pomiędzy członkami grupy, a granice określają zakres odrębności systemu względem otoczenia. Kultura organizacyjna obejmuje ogół wartości, norm i zasad, a także przepisów regulujących zachowania osób w procesach wewnątrzsystemowych, a także w procesach wejścia i wyjścia z systemu. Struktura systemu zawiera wewnętrzny układ, rozmieszczenie i współzależność składników systemu. Na szczycie hierarchii znajduje się kierownictwo, zarządzające współpracą poszczególnych elementów systemu¹⁹⁴.

Analizując Służbę Więzienną pod kątem systemu społecznego można stwierdzić, że głównymi celami jej działania jest realizacja, zgodnie z obowiązującym prawem, postanowień sądu lub innych organów w zakresie stosowania środków skutkujących pozbawieniem wolności. Granice wyznaczone są poprzez formalną przynależność członków grupy do personelu więziennego oraz miejsce pełnienia służby. Organami SW są Dyrektor Generalny, dyrektor okręgowy, dyrektor jednostki penitencjarnej, komendant Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej, komendant Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej. Organy te wykonują swoje zadania przy pomocy odpowiednich jednostek organizacyjnych (Centralny Zarząd SW, Okręgowy Inspektorat SW, ośrodek szkolenia SW, zakład karny lub areszt śledczy). Fundamentalnymi przepisami regulującymi działalność więziennictwa są: ustawa o służbie więziennej¹⁹⁵ oraz ustawa kodeks karny wykonawczy¹⁹⁶, a także inne przepisy dotyczące prawa penitencjarnego, mające charakter aktów podustawowych¹⁹⁷. Znaczącą rolę w funkcjonowaniu więziennictwa pełnią również akty normatywne o charakterze wewnętrznym, ustanowione przez Dyrektora Generalnego SW oraz dyrektorów okręgowych SW. Mogą oni w ramach swoich kompetencji wydawać zarządzenia, instrukcje lub wytyczne¹⁹⁸. Służba Więzienna ma strukturę zbliżoną do wojskowej, a o miejscu w hierarchii decyduje zajmowane stanowisko służbowe, przynależność do korpusu podoficerów, chorążych i oficerów, stopień służbowy oraz zajmowane

¹⁹³ Por. Ustawa o Służbie Więziennej art. 23 oraz Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 lutego 2011 r. w sprawie trybu współdziałania Służby Więziennej z Policją w przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej Służby Więziennej lub konwoju [Dz.U. z 2011 r. Nr 31, poz.154].

¹⁹⁴ L.F. Korzeniowski, *Menedżment. Podstawy zarządzania*, Wydawnictwo European Association for Security, Kraków 2010, s. 52.

¹⁹⁵ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 roku o Służbie Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523 z późn. zm.]

¹⁹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny wykonawczy [Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.].

¹⁹⁷ W. Śledzik, *Wprowadzenie*, [w:] *Prawo penitencjarne. Kodeks karny wykonawczy z przepisami związkowymi*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006.

¹⁹⁸ J. Majewski, *Służba Więzienna*, [w:] *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, (red.) M. Paździor, B. Szmulik, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 225-230.

stanowisko¹⁹⁹. Relacje służbowe oparte są zatem na zasadach przełożony – podwładny oraz starszy – młodszy stopniem.

Prezentacja modelu Służby Więziennej w kategoriach zintegrowanego systemu wymaga przedstawienia jej schematycznej struktury na bazie analizy funkcjonalnej. Ów schemat zawiera usytuowane hierarchicznie elementy, stanowiące główne determinanty odpowiedzialne za prawidłowe funkcjonowanie formacji. Założenia analizy funkcjonalnej nakazują badanie wybranej grupy społecznej w powiązaniu z funkcjami jakie spełnia w społeczeństwie. Umożliwia to poznanie cech grupy, procesów i zmian jakim podlega oraz uchwycenie zależności strukturalnych i funkcjonalnych występujących w jej obrębie²⁰⁰. Należy jednak pamiętać, że analizy funkcjonalne są obiektywne tylko w odniesieniu do funkcji realizowanych przez konkretną grupę, dlatego nie można ich generalizować na całą populację²⁰¹.

Na pięciu poziomach modelu systemu funkcjonalno-strukturalnego bezpieczeństwa znajdują się odpowiednio: misja, polityka, cele, sposoby, techniki i metody²⁰². Osiągnięcie celów instytucji wymaga zintegrowania wielu czynności, które realizują cele cząstkowe, przyczyniające się do końcowego efektu. Czynności powtarzane regularnie oraz zbliżone do siebie pod względem przedmiotowym działania, które są sposobami i środkami do osiągnięcia celu nazywane są funkcjami. Poniżej (rysunek 1) przedstawiono autorski model strukturalno-funkcjonalny Służby Więziennej oparty na modelu bezpieczeństwa zaproponowanego przez J. Wolanina²⁰³.

Misja Służby Więziennej obejmuje aspekty ogólnospołeczne związane z ochroną społeczeństwa i zadośćuczynieniem sprawiedliwości, a także aspekty indywidualne osób poddawanych izolacji społecznej. Misja wytycza odpowiednią politykę bezpieczeństwa zarówno obywateli, jak i funkcjonowania jednostki penitencjarnej, a zatem cele więziennictwa w przedstawionym modelu mają dwutorowy charakter: społeczny (izolowanie i resocjalizacja przestępców, współpraca z innymi organami bezpieczeństwa) oraz instytucjonalny (bezpieczeństwo więźniów, bezpieczeństwo personelu i ochrona materialna jednostki). Sposoby izolacji przestępców dotyczą umieszczenia ich w odpowiednim typie zakładu karnego (zamkniętym, półotwartym, otwartym) lub zastosowania systemu dozoru elektronicznego. Oddziaływania wobec osadzonych polegają na stosowaniu indywidualnych i grupowych oddziaływań resocjalizacyjnych i terapeutycznych. Natomiast wykonywanie tymczasowego aresztowania skupia się na zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania karnego poprzez izolowanie współników oraz uniemożliwianie niekontrolowanych kontaktów zewnętrznych, a co za tym idzie mataczenia w sprawie i utrudnianie śledztwa.

¹⁹⁹ R. Poklek, *Motywacja osiągnięć a poziom dyrektywności funkcjonariuszy Służby Więziennej zajmujących różne stanowiska służbowe*, [w:] *Bezpieczeństwo a bezpieczeństwu nauka*, (red.) L. Hofreiter, Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján 2009, s. 173.

²⁰⁰ R.K. Merton, *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 72-88.

²⁰¹ M. Stochmal, *Teoria średniego zasięgu w badaniu systemu bezpieczeństwa państwa. Wybrane aspekty socjologiczne działania Straży Pożarnej*, [w:] *Bezpieczeństwo a bezpieczeństwu nauka*, (red.) L. Hofreiter, Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján 2009, s. 201.

²⁰² M. Stochmal, *Państwowa Straż Pożarna ...*, s. 352-353.

²⁰³ J. Wolanin, *Zarys teorii bezpieczeństwa...*

Realizacja celów związanych z ochroną wewnątrz więzienia obejmuje czynności zabezpieczające przed wystąpieniem indywidualnych lub zbiorowych zdarzeń nadzwyczajnych (zakłócenia porządku, agresja, samouszkodzenia i samobójstwa, niszczenie mienia, bunty) poprzez rozpoznawanie atmosfery i właściwe rozmieszczanie więźniów, a w wystąpieniu sytuacji zagrażających stosowanie odpowiednich środków przymusu bezpośredniego (siła fizyczna, pałki służbowe, kajdanki, obezwładniające środki chemiczne, pociski niepenetracyjne, paralizatory i inne) lub broni palnej. Ponadto w przypadku więźniów szczególnie niebezpiecznych izoluje ich się w odpowiednio zabezpieczonych wydzielonych celach lub oddziałach mieszkalnych. Wszystkie działania Służby Więziennej są dokumentowane w odpowiednich sprawozdaniach, dzięki którym możliwe jest ich zestawianie statystyczne i analizy, umożliwiające kreowanie odpowiedniej polityki bezpieczeństwa i wprowadzanie ewentualnych zmian. Ponadto Służba Więzienna spełnia również kilka ważnych funkcji w wymiarze sprawiedliwości. Po pierwsze zgodnie z doktryną prawa karnego wykonawczego w zakładach karnych powinno realizować się funkcję poprawczą więźniów (zwaną reedukacyjną, czy wychowawczo-resocjalizacyjną), czyli spowodować u nich korzystne zmiany w postawach²⁰⁴. Po drugie więzienie winno działać również prewencyjnie, gdyż z jednej strony uniemożliwia przestępcy dalsze popełnianie przestępstw (prewencja szczególna), a z drugiej powinno działać odstraszająco na innych potencjalnych przestępców (prewencja ogólna)²⁰⁵. Do innych funkcji administracji więzienia zalicza się między innymi funkcję socjalno-bytową zapewniającą godne warunki egzystencji osób pozbawionych wolności²⁰⁶.

Podsumowanie

Służba Więzienna tworzy wyodrębniony podsystem instytucji rządowej odpowiedzialnej za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa, podległej ministrowi resortowemu (Ministrowi Sprawiedliwości)²⁰⁷. Realizuje politykę kryminalną państwa, do której celów zalicza się retribucję (odpłatę), resocjalizację, odstraszenie, pozytywną prewencję generalną, naprawienie szkody i zabezpieczenie społeczeństwa poprzez izolację sprawców²⁰⁸. Rola więziennictwa rozpoczyna się w momencie przejścia wymiaru sprawiedliwości do etapu wykonawczego, który dotyczy bezpośrednio indywidualnego człowieka – podejrzanego lub sprawcy przestępstwa oraz pośrednio ofiary przestępstwa i całego społeczeństwa²⁰⁹. Z tej perspektywy Służba Więzienna to

²⁰⁴ W literaturze przedmiotu wyróżnia się kilkanaście funkcji wykonywania kary pozbawienia wolności. Szerzej na ten temat w opracowaniu Warylewski J., *O wybranych funkcjach i celach kary pozbawienia wolności*, [w:] *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, (red.) H. Machel, M. Paliwoda, M. Spryszyńska, Gdańsk 2006.

²⁰⁵ Niewiadomska I., *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Lublin 2007.

²⁰⁶ Porowski M., *Funkcje administracji penitencjarnej* [w:] *Problemy współczesnej penitencjarystyki w Polsce*, (red.) B. Hołyst, Warszawa 1984.

²⁰⁷ Por. M. Lisiecki, *Bezpieczeństwo publiczne w ujęciu systemowym*, [w:] *Bezpieczny obywatel – bezpieczne państwo*, (red.) J. Widacki, J. Czapska, Lublin 1998, s. 94; A. Misiuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2008, s. 10.

²⁰⁸ B. Stańdo-Kawecka, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2000 s. 56-58.

²⁰⁹ M. Kuć, *Rola służb penitencjarnych w polityce kryminalnej*, [w:] *Autorytet i godność służb penitencjarnych a skuteczność metod resocjalizacji*, (red.) J. Świtek, M. Kuć, I. Niewiadomska, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.

bardzo specyficzne i ważne ogniwo całego systemu bezpieczeństwa obywateli, które odpowiada bezpośrednio za ochronę społeczeństwa przed negatywnym wpływem zidentyfikowanych przez wymiar sprawiedliwości przestępców.

Pierwsza strategiczna funkcja każdego systemu bezpieczeństwa, to zapobieganie zagrożeniom przez odstraszenie, hamowanie, mitygowanie potencjalnego przeciwnika. Odpowiednikiem tej funkcji w przypadku więziennictwa jest zdolność i prezentowanie w społeczeństwie potencjału do nieuchronnego i pełnego wyegzekwowania kary. Nieuchronność kary jest dobrym instrumentem zapobiegania negatywnym wpływom potencjalnych przestępców na system bezpieczeństwa kraju, co stanowi właściwą profilaktykę tego systemu. Druga podstawowa funkcja strategiczna systemu bezpieczeństwa narodowego to reagowanie na zaistniałe zagrożenie, co w przypadku Służby Więziennej polega na odizolowaniu skazanych przestępców od reszty społeczeństwa. Więziennictwo musi to robić skutecznie, pewnie, a czasami bezwzględnie, a jednocześnie z zachowaniem standardów cywilizacyjnych, w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej. I wreszcie trzecia strategiczna funkcja to odtwarzanie zdolności do normalnego funkcjonowania po zlikwidowaniu zagrożenia, a w przypadku więzienia to najszerzej rozumiana resocjalizacja, przekształcanie przestępcy w normalnego obywatela. Z tych trzech funkcji to najtrudniejsze, ale też i najbardziej szlachetne zadanie, wynikające z misji współczesnego więziennictwa w systemie funkcjonowania państwa i bezpieczeństwa narodowego²¹⁰.

PIŚMIENNICTWO

- BASZAK K., *Wojskowa służba kobiet w różnych armiach świata*, [w:] *Kobiety w grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Socjologiczna analiza udziału i roli kobiet w wojsku, policji oraz innych grupach dyspozycyjnych*, (red.) K. DOJWA, J. MACIEJEWSKI, Wrocław 2007
- DZIEŃDZIORA J., *Rozwój kariery zawodowej szeregowych służby więziennej*, [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza zawodu i jego roli w społeczeństwie*, (red.) J. MACIEJEWSKI, A. KRASOWSKA-MARKUT, A. RUSAK, Wrocław 2009, s. 363-364
- HOFREITER L., *Bezpečnostná veda na počiatku milénia*, [w:] *Bezpečnosť a bezpečnostná veda*, (red.) L. HOFREITER, Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján 2009
- JARMOSZKO S., *Dyspozycyjność wojskowych – status quo czy zmiana*, [w:] *Grupy dyspozycyjne społeczeństwa polskiego*, (red.) J. MACIEJEWSKI, Wrocław 2006
- KACZMAREK A., *Etyczne i sprawnościowe kryteria przydatności zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej*, [w:] *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, (red.) B. HOŁYST, W. AMBROZIK, P. STĘPNIAK, Warszawa – Poznań – Kalisz 2001

²¹⁰ Wystąpienie Szefa Biura Bezpieczeństwa Narodowego Ministra Stanisława Kozieja podczas uroczystości promocji szkoły oficerskiej Służby Więziennej w dniu 6 lipca 2012 r. Źródło: [http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/2/3954/Uroczysta_promocja_na_pierwszy_stopien_oficerski_Sluzby_Wieziennej.html?search=7117910] dostęp 24.12.2012 r.

- KARASZEWSKA H., *Personel więzienny jako realizator idei resocjalizacji*, [w:] *Śłużba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, (red.) W. AMBROZIK, P. STEPNIAK, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004
- KORZENIOWSKI L.F., *Menedżment. Podstawy zarządzania*, Kraków 2010
- KORZENIOWSKI L., *Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie, ochrona*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem*. Kraków 2000
- KORZENIOWSKI L.F., *Sekuritológia: nová veda o bezpečnosti človeka a spoločenských organizácií*, [w:] *Bezpečnosť a bezpečnostná veda*, (red.) L. HOFREITER, Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján 2009
- KORZENIOWSKI L.F., *Podstawy nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2012
- KUĆ M., *Rola służb penitencjarnych w polityce kryminalnej*, [w:] *Autorytet i godność służb penitencjarnych a skuteczność metod resocjalizacji*, (red.) J. ŚWITEK, M. KUĆ, I. NIEWIADOMSKA, Lublin 2004.
- LISIECKI M., *Bezpieczeństwo publiczne w ujęciu systemowym*, [w:] *Bezpieczny obywatel – bezpieczne państwo*, (red.) J. WIDACKI, J. CZAPSKA, Lublin 1998
- MAJEWSKI J., *Śłużba Więzienna*, [w:] *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, (red.) M. PAŹDZIOR, B. SZMULIK, Warszawa 2012
- MERTON R.K., *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*, Warszawa 2002
- MISIUK A., *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zagadnienia prawnoustrojowe*, Warszawa 2008
- MORAWSKI Z., *Pozycja szeregowców w niektórych grupach dyspozycyjnych społeczeństwa. Uwarunkowania prawne*, [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza zawodu i jego roli w społeczeństwie*, (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Markut, A. Rusak, Wrocław 2009
- MORAWSKI Z., *Prawne determinanty pozycji, roli i statusu warstw dyspozycyjnych społeczeństwa Polski na przykładzie trzech organizacji formalnych*, Wrocław 2005
- NIEWIADOMSKA I., *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Lublin 2007
- POKLEK R., *Motywacja osiągnięć a poziom dyrektywności funkcjonariuszy Służby Więziennej zajmujących różne stanowiska służbowe*, [w:] *Bezpečnosť a bezpečnostná veda*, (red.) L. HOFREITER, Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján 2009
- POROWSKI M., *Funkcje administracji penitencjarnej* [w:] *Problemy współczesnej penitencjarystyki w Polsce*, (red.) B. HOŁYST, Warszawa 1984
- PYRCAK J., *Organizacja i zadania więziennictwa w nowej ustawie o służbie więziennej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, 1996, nr 12–13
- REJMAN J., *Źródła etyki zawodowej wychowawcy penitencjarnego. Wybrane propozycje*, [w:] *Autorytet i godność służb penitencjarnych a skuteczność metod resocjalizacji*, (red.) J. ŚWITKA, M. KUĆ, I. NIEWIADOMSKA, Lublin 2004
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 września 2010 roku w sprawie postępowania kwalifikacyjnego do Służby Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 186, poz. 1247]
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2010 roku w sprawie określenia trybu przeprowadzania procedury określającej predyspozycje funkcjonariuszy do służby na określonych stanowiskach lub w określonych

- komórkach organizacyjnych w Służbie Więziennej* [Dz.U. z 2010 r. Nr 143, poz. 966]
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 lutego 2011 r. w sprawie trybu współdziałania Służby Więziennej z Policją w przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej Służby Więziennej lub konwoju [Dz.U. z 2011 r. Nr 31, poz. 154]
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 lipca 2010 r. w sprawie stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej [Dz.U. z 2010 r. Nr 147, poz. 983]
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 sierpnia 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu działań funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych [Dz.U. z 2010 r. Nr 147, poz. 984]
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002
- STAŃDO-KAWECKA B., *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kraków 2000
- STASIACZYK B., *Funkcjonariusze służby więziennej – wybrane aspekty funkcjonowania w zawodzie*, [w:] *Rekrutacja do grup dyspozycyjnych – socjologiczna analiza problemu*, (red.) J. MACIEJEWSKI, M. LIBERACKI Wrocław 2011
- STOCHMAL M., *Państwowa Straż Pożarna w systemie bezpieczeństwa narodowego. Ujęcie funkcjonalno-strukturalne*, [w:] *Grupy dyspozycyjne w obliczu Wielkiej Zmiany. Kulturowe i społeczne aspekty funkcjonowania w świetle procesów integracyjnych*, (red.) J. MACIEJEWSKI, M. BODZIANY, K. DOJWA, Wrocław 2010
- STOCHMAL M., *Teoria średniego zasięgu w badaniu systemu bezpieczeństwa państwa. Wybrane aspekty socjologiczne działania Straży Pożarnej*, [w:] *Bezpečnosť a bezpečnostná veda*, (red.) L. HOFREITER, Liptovský Mikuláš – Liptovský Ján 2009
- SZCZEPANIAK P., *Wybrane problemy personelu więziennego w Polsce – wzorce a rzeczywistość*, [w:] *Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, (red.) W. AMBROZIK, P. STĘPNIAK, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004
- SZMULIK B., *Zagadnienia ogólne*, [w:] *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, (red.) M. PAŹDZIOR, B. SZMULIK, Warszawa 2012
- SZYMANIUK A., *Organizacja i funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa. Zarządzanie bezpieczeństwem*, Warszawa 2011
- ŚLEDZIK W., *Wprowadzenie*, [w:] *Prawo penitencjarne. Kodeks karny wykonawczy z przepisami związkowymi*, Kraków 2006
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku *Kodeks karny wykonawczy* [Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.]
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. *o Służbie Więziennej* [Dz.U. z 2010 r. Nr 79, poz. 523 z późn. zm.]
- WARYLEWSKI J., *O wybranych funkcjach i celach kary pozbawienia wolności*, [w:] *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, (red.) H. MACHEL, M. PALIWODA, M. SPRYSZYŃSKA, Gdańsk 2006

- WIERZCHOWSKI T., *Zakład karny w strukturze organizacyjnej więziennictwa – terażniejszość i przyszłość*, [w:] *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, (red.) B. HOŁYST, W. AMBROZIK, P. STĘPNIAK, Warszawa – Poznań – Kalisz 2001
- WOLANIN J., *Zarys teorii bezpieczeństwa. Obywatel.. Ochrona ludności w czasie pokoju*, Warszawa 2005
- ZAGÓRSKI Z., *Grupy dyspozycyjno-mundurowe w toku transformacji. Struktura segmentacyjna a kondycja społeczeństwa Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] *Wojsko i inne grupy dyspozycyjne, w perspektywie socjologicznej*, „Zeszyty Naukowe WSO we Wrocławiu. Poglądy i Doświadczenia”, (red.) T. LECZYKIEWICZ, Z. ZAGÓRSKI, Wrocław 2000
- ZAGÓRSKI Z., *Spółczesność transformacyjna. Klasy i warstwy Polski postkomunistycznej*, Wrocław 1997
- ZOŃ M., *Ustrój i zasady funkcjonowania służby więziennej*, [w:] *Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego 1989–2009*, Warszawa 2009

Recenzent - Reviewer - Рецензент:

Artykuł recenzowany przez dwóch niezależnych recenzentów – wykaz na rewersie strony tytułowej.

An article reviewed by two independent critics – see a list on the back of the title page.

Статья, оценивается двумя независимым рецензентами - перечень на обороте заглавного листа.